

CİNSİYETİN DİNDARLIK ÜZERİNE ETKİSİ: BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

 Murat DOĞAN^a

 Faruk KARACA^b

Öz

Araştırmada Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerden hareketle cinsiyetin dindarlık üzerindeki etkisi meta analiz yöntemiyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranmıştır. Tarama “dindarlık”, “dini inanç”, “dini yönelim”, “dini motivasyon”, “dini tutum” “religiosity”, “religious belief”, “religious orientation”, “religional motivations” ve “religious attitudes” anahtar kelimeleri kullanılarak yapılmıştır. 24 Şubat 2020 tarihinde yapılan son tarama işlemi sonucunda anahtar kelimeleri içeren 1790 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ardından çalışmalar araştırmacılar tarafından önceden belirlenen kriterlere göre ele alınmıştır. 168 çalışmanın meta analiz için uygun veri içerdiği görülmüştür. Ancak çalışmaların 9 tanesi iki farklı veri içerdiğinden her bir veri farklı bir çalışma olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Böylece araştırmaya dahil edilen çalışma sayısı 177 olmuştur. Çalışmaların 131 tanesi yüksek lisans tezi, 36’sı doktora tezi bir tanesi ise tıpta uzmanlık tezidir. Araştırma örneklemi 42494’ü kadın (%50,9), 40966’sı erkek (% 49,1) olmak üzere toplam 83460 kişiden oluşmaktadır. Çalışmada etki büyüklüğü (Cohen d,) yayın yanlılığı ve heterojenlik testi The Comprehensive Meta-Analysis Software V.2 (CMA V.2) paket programı kullanılarak hesaplanmıştır. Rastgele etkiler modelinde yapılan meta analiz sonucunda; Thalheimer ve Cook’un (2002) sınıflandırmasına göre, cinsiyetin dindarlık üzerinde kadınlar lehine önemsiz düzeyde anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür. (d= .064, p<.05). Araştırma sonuçları, ilgili literatür çerçevesinde tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi, dindarlık, cinsiyet, meta-analiz.

THE EFFECT OF GENDER ON THE RELIGIOSITY: A META ANALYSIS STUDY

In the research, the impact of the gender on religiosity with reference to graduate thesis conducted in Turkey has been tried to put forward by the meta-analysis.

^a Doktora Öğr., Atatürk Üniversitesi, mrdogan@hotmail.com.tr

^b Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, karacafaruk@hotmail.com

For this purpose, the database of the Council of Higher Education National Thesis Center was first scanned. The screening was performed using the key words "dindarlık", "dini inanç", "dini yönelim", "dini motivasyon", "dini tutum" "religiosity", "religious belief", "religios orientation", "religional motivations" and "religious attitudes". As a result of the last screening process carried out on February 24, 2020, 1790 graduate theses containing keywords were reached. Subsequently, the studies were handled according to the criteria determined by the researchers. It was seen that 168 studies had appropriate data for meta-analysis. However, since 9 of the studies included two different data, each data was included in the study as a different study. Thus, the number of studies included in the study was 177. 131 of the studies are master's thesis, 36 of them are doctoral thesis and one is specialty thesis in medicine. The research sample consists of a total of 83460 people, 42494 women (50.9%), 40966 men (49.1%). The effect size (Cohen d,) in the study was calculated using the publication bias and heterogeneity test The Comprehensive Meta-Analysis Software V.2 (CMA V.2) package program. As a result of the meta-analysis made in the random effects model; according to the classification of Thalheimer and Cook (2002), it has been observed that gender has an insignificant level significant effect on religiousness in favor of women (d= .064, p<.05). The research results were discussed within the framework of the relevant literature and recommendations were presented.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Tarih boyunca insanlığın gündeminden düşmeyen din ve dindarlık konusu günümüzde hala güncelliğini korumaktadır. İçinde yaşanan sosyo-kültürel ortamdan tutun, ekonomik düzey, eğitim düzeyi, medeni durum yaş gibi demografik faktörlerden etkilenen dindarlık olgusunun duyarlı olduğu faktörlerden biri de cinsiyettir. Çalışmada dindarlık-cinsiyet ilişkisini ele alan ikiyüze yakın lisansüstü çalışmanın tecrübi materyalleri baz alınarak bu ilişki meta-analitik yöntemle yeniden irdelenmiştir.

Modern toplumlarda zayıflayacağı hatta yok olacağı öngörülen din, bu gün hala varlığını devam ettirdiği gibi nispi bir ilgi yüksekliğinin dahi muhatabı durumundadır. Tarih boyunca insanların en önemli mativasyon kaynaklarından biri olan din, özde insanlığın hayrına olan işlere kaynaklık ettiği gibi kötü eylemlere de alet edilmiştir (Batson vd., 2017). İnsanlar üzerinde güçlü etkiye sahip olan diğer faktörler gibi din de birçok bilimsel araştırmaya konu edilmiş ve bu çalışmalarda değişik şekillerde

tanımlanmıştır. Din olgusuyla ilgili yapılan tanımlarda uzlaşıya varılamaması sosyal bilimlerin diğer olgularında olduğu gibi dinin doğası gereğidir. Özsel, işlevsel, ve hem özsel hem işlevsel olmak üzere üç temel kategoride (Yapıcı, 2007) toplanabilecek olan din tanımları konusunda Batson ve arkadaşları (2017) yapılacak din tanımının, dinin kendine özgünlüğünü, karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtması ve ayrıca bu tanımın kapsayıcı bir değere sahip olması gerekliliğine dikkat çeker. Buna göre, “biz canlıların bir gün öleceğimiz şeklindeki farkındalıkla ilgili karşılaştığımız sorunları kişisel olarak anlamak için yaptığımız her şey ne olursa olsun dindir”. Psikoloji sözlüğünde (Budak, 2005, s. 213) din, insan davranışına yön, yaşama anlam veren kutsal veya doğüstü bir veya birden çok güç ve yaratıcı kavramına dayanan inançlar, semboller ve törenler sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Din psikolojisinin kurucularından biri olan James’e göre; dinî yaşam, görünmeyen bir düzenin var olduğu inancını içerir. İnanan birey için en uygun olan şey, kendini ona uyumlu hale getirmektir. Bu inanç ve uyum, ruhun dinî tutumudur. (James, 1958, s. 26). Thouless, dini *insanüstü olduğuna inanılan varlık ya da varlıklarla girilen tecrübî bir ilişki* şeklinde tanımlamış ve bu tanım oldukça itibar görmüştür (Thouless, 1971, ss. 3-4). Fromm (2017, s. 31) ise dini “bir grup tarafından paylaşılan ve kişiye kendine bir yön bulmasını sağlayacak bir zemin ve bir tapınma nesnesi sunan bir düşünceler ve eylemler sistemi” şeklinde açıklamaktadır.

Ne taraftan bakılırsa bakılsın din, “insan”ın kendisi dışındaki bir güce inanmasına işaret eder. Birey bu inanç sayesinde duygusal ihtiyaçlarının tatmin olması ve yaşamının istikrar kazanmasını ister. Din, kendini kültür içinde gösterdiği şekliyle sembolik bir sistem, sosyal kurum ve sübjektif hayattan ibarettir. O, var oluş konusunda genel mahiyette kavramlar dile getiren, insanda güçlü motivasyonlar uyandıracak düzeyde etkili olan semboller sistemidir. Din, doğüstü, kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan, çeşitli ayin, uygulama, değer ve kurumlara sahip inançlar bütünüdür (Karaca, 2015, s. 70).

Din kavramının tanımlanmasında ortaya çıkan zorluklar dindarlık kavramı için de geçerlidir. Genel olarak sahip olunan dini nitelikli inancın hayata değmesi veya sahibinde varlığını bir şekilde hissettirmesi şeklinde anlaşılabilir olan dindarlığı, Hökelekli (2010, s. 43) “bir kişinin ya da grubun günlük hayatında dinin önemini ifade eden dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren bir kavram” olarak tanımlamaktadır. Günay’a (2006, s. 22) göre ise dindarlık, “kutsal olanın yahut onun özel bir formu olmak itibarıyla belli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda belli bir kişi veya

grup ya da toplum tarafından yaşanmasıdır.”

Yapılan dindarlık tanımlarından hareketle dindarlığın en az üç farklı şekilde kavramlaştırıldığı söylenebilir (Yapıcı, 2012, s. 4).

- 1- Dindarlık, tamamen kurumsal dinî inanç ve öğretilerin bireysel tecrübesinden ibarettir.
- 2- Dindarlık, kurumsal dinle ilişkisi olmayan, genellikle maneviyat adı altında varoluşa anlam veren bireysel yaşantılardır.
- 3- Dindarlık, kısmen kurumsal dinle ilişkili olsa da, temelde bireysel maneviyat kapsamında yaşanan duyuş ve düşünüşlerdir.

Din psikolojisi çalışmalarının temel kavramlarının başında gelen dindarlık kavramı tarihi süreç içinde birçok araştırmaya konu edilmiş ve çeşitli bağımsız ve demografik değişkenler (Cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik düzey gibi) ile ilişkisi incelenmiştir. Dindarlığı cinsiyet açısından inceleyen çalışmalar, diğer demografik değişkenler gibi farklı sonuçlar üretmiştir. Araştırma sonuçları genel olarak üç grupta değerlendirilebilir: Birincisi, kadınların erkeklere göre daha dindar olduğu çalışmalar, ikincisi, erkeklerin kadınlara göre daha dindar olduğu çalışmalar. Üçüncü grupta ise dindarlık ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı çalışmalar bulunmaktadır (Bahadır, 2010). Çalışma sonuçlarındaki bu farklılıklar/çeşitlilikler kadınların mı yoksa erkeklerin mi daha dindar olduğu konusunda genel geçer/net bir yargıya varmayı zorlaştırmaktadır. Genel geçer bir yargıya ulaşmayı garanti etmese de bir konuda yapılan ve birden çok çalışma bulgularını birlikte değerlendiren meta-analitik çalışmalar farklı ve birbirine zıt bulgular üretilen çalışma konularında daha sağlıklı yaklaşımlar için tercih edilmektedir.

Literatürde dindarlıkta cinsiyet farkını açıklamak için çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler iki ana grup altında toplanabilir. Birinci gruptaki teoriler “Cinsiyet Rollü Sosyalleşme Teorileri” ve “Yapısal Konum Teorileri” olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılırken, bunlar daha çok sosyal ve çevresel faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. İkinci grup teorileri ise “Derinlik Psikolojisi Teorileri”, “Kişilik Teorileri” ve “Cinsiyet Oryantasyon Teorileri” olmak üzere üç kategoride değerlendirilebilir. Bu gruptaki teoriler kadın ve erkeği birbirinden ayıran bireysel ve kişisel psikolojik özellikler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Francis, 1997).

Ülkemiz literatürü incelendiğinde cinsiyet–dindarlık ilişkisini meta-analiz yöntemi ile inceleyen fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu

çalışmalardan biri Cirhinlioğlu ve Ok (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Hristiyan Batı geleneğinde yapılan çalışmalardan elde edilen kadınların erkeklerden daha dindar olduğu şeklindeki bulguların Türkiye örnekleminde geçerli olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma kadınların erkeklerden daha dindar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak bu sonuç Hristiyan kültüründe yapılan çalışma sonuçları kadar belirgin değildir. Diğer çalışmada ise Yapıcı (2012) 78 alan araştırmasının cinsiyet dindarlık farklılaşması bağlamında incelemiştir. Araştırma sonuçlarının birçok yönden ele alındığı çalışmada kadınların erkeklerden kısmen daha dindar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Korkmaz (2020) tarafından 84 lisansüstü tez çalışması üzerinde gerçekleştirilen diğer bir çalışmada genel dindarlık, dini inanç ve dini ibadet boyutları açısından yapılan karşılaştırmalar sonucunda her üç boyutta da kadınlar lehine sonuçlara ulaşılmıştır.

A. Yöntem

Çalışmanın temel problem dindarlık ile cinsiyet arasındaki ilişkidir. Bu ilişkinin yönünün belirlemek için farklı çalışmalardan elde edilen sonuçların birleştirilerek genel bir sonuç elde edilmesi için yapılan analiz olarak bilinen meta-analiz yönteminden yararlanılmıştır. Analizlerin analizi olarak da bilinen meta analiz, “bir konu, tema ya da çalışma alanı hakkındaki benzer çalışmaların belirli ölçütler altında gruplanıp, bu çalışmalara ait nicel bulguların birleştirilerek yorumlanması” olarak tanımlanmaktadır (Dincer, 2014, ss. 2-4). Bu bağlamda Türkiye’de yapılan lisansüstü (Y. Lisans ve Doktora) tezlerdeki dindarlık ile cinsiyet arasındaki ilişkiye ait etki büyüklüklerinin ve yönünün belirlenmesi ve birincil araştırmalarda göz ardı edilen bazı değişkenler açısından etki büyüklükleri arasında bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir.

1. Araştırmaya Dâhil Edilen Çalışmaların Belirlenmesi

Çalışmanın verilerini Türkiye’de dindarlık konusunda hazırlanan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. İlgili tezlere Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranarak ulaşılmıştır. Veri tabanı taranırken “dindarlık”, “dini inanç”, “dini yönelim”, “dini motivasyon” ve “dini tutum” kavramları ve bunların İngilizce karşılıkları olan “religiosity”, “religious belief”, “religious orientation”, “religious motivations” ve “religious attitudes” kelimeleri kullanılmıştır. Son tarama işlemi 24 Şubat 2020 tarihinde yapılmıştır. Tarama sonucunda, 1986 yılından 2020 yılına kadar anahtar kelimeleri içeren toplam 1790 çalışmaya ulaşılmış, bu çalışmalardan meta analize uygun veri içeren 168 tanesi araştırmaya dâhil edilmiştir. İlgili çalışmalar araştırmaya dâhil edilirken;

- YÖK Tez veri tabanında tam metin olarak ulaşılabilir durumda olmaları,
- Etki büyüklüğünün hesaplanabilmesini sağlayacak sayısal veri içermeleri,
- Dindarlık ile cinsiyeti birlikte ele almış olmaları,
- Çalışmalarda kullanılan dindarlık ölçeklerinden toplam puan elde edilmiş olmaları kriterlerine göre seçilmiştir.

Meta analize dâhil edilen çalışmaların seçilme sürecine ilişkin akış diyagramı aşağıda verilmiştir:

Şekil1. Akış Diyagramı.

2. Meta Analize Dahil Edilen Çalışmaların Özellikleri

Araştırmaya 1986-2020 yılları arasında hazırlanmış 168 yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezi dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çalışmalar cinsiyet açısından değerlendirildiğinde örneklemin 42.494'ü kadın, 40.966'sı erkek olmak üzere toplam 83460 bireyden oluştuğu görülmektedir. Çalışmaların 131 tanesi yüksek lisans tezi, 36'si doktora tezi bir tanesi ise tıpta uzmanlık tezidir. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalardan bir tanesinde (Atalay, 2002) iki örneklem grubuna ilişkin veriler sunulduğundan her iki grup ayrı bir çalışma olarak kabul edilmiş ve Atalay, 2002a ve Atalay, 2002b olarak belirtilmiştir. Ayrıca Akgül, 2014; Çelik, 2010; Emre, 2019; Işık, 2018; Öztürk, 2013; Şentepe, 2016; Yanbay, 2009 ve Yazgan, 2014 tarafından yapılan çalışmalarda ise iki farklı veri olduğundan

bu çalışmalarda araştırmaya a ve b şeklinde kodlanarak araştırmaya iki ayrı çalışma olarak dahil edilmiştir. Böylece 168 olan çalışma sayısı 177'e yükselmiştir.

3. Çalışmaların Kodlanması

Çalışmada etki büyüklüğünü hesaplamak için alan yazında Cohen d olarak da bilinen standardize ortalamalar farkı (SOF) kullanılmıştır. Etki büyüklüğünü hesaplamak için çalışmalardan nicel veriler (Ortalama, Standart Sapma, t ve p değeri, Korelasyon vb.) elde edilmiştir. Bu çalışmada örneklemin cinsiyete göre kodlanmasında deney grubunu kadınlar, kontrol grubunu ise erkekler oluşturmaktadır. Analiz sonucunda etki büyüklüğü değerinin pozitif olması deney grubunun (kadınlar), negatif olması ise kontrol grubunun (erkekler) daha dindar olduğunu göstermektedir.

4. Meta-Analitik Süreç

Çalışmaların etki büyüklükleri CMA V.2 (The Comprehensive Meta-Analysis Software V.2) paket programı kullanılarak hesaplanmıştır. Sosyal bilimlerde rastgele etkiler modeli önerildiğinden (Cumming, 2012) hesaplamalar bu modelde yapılmıştır. Etki büyüklüğü değerlerinin yorumlanmasında ve açıklanmasında alanyazında farklı katsayı sınıflandırmaları bulunmaktadır. Çalışmada Thalheimer ve Cook'un (2002) aşağıdaki sınıflandırması temel alınarak bulgular yorumlanmıştır.

- $-0.15 < d < 0.15$ önemsiz düzeyde
- $0.15 < d < 0.40$ düşük düzeyde
- $0.40 < d < 0.75$ orta düzeyde
- $0.75 < d < 1.10$ yüksek düzeyde
- $1.10 < d < 1.45$ çok yüksek düzeyde
- $1.45 < d$ mükemmel düzeyde

5. Yayın Yanlılığı

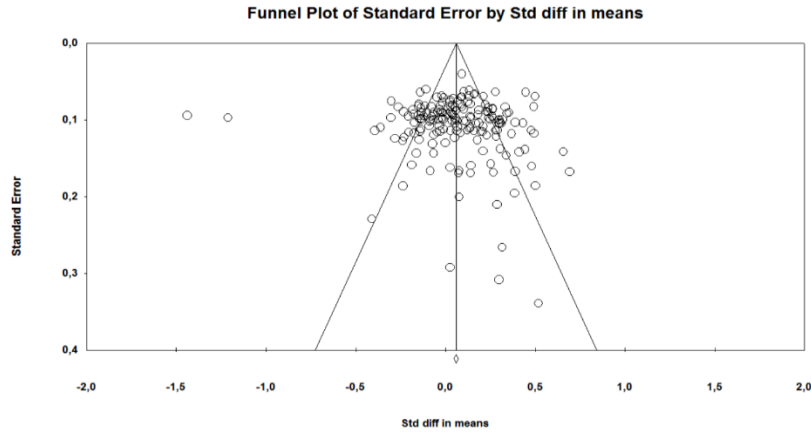
Meta analiz sonuçlarını etkileyen faktörlerin başında yayın yanlılığı gelmektedir. Yayın yanlılığının başlıca nedeni sadece belirli bir sonuca odaklanılarak ya da sadece belirli dar bir taramayla elde edilen çalışmaların meta analize dahil edilmesidir (Dincer, 2014, s. 21). Meta-analize dahil edilen çalışmalarda yayın yanlılığı olup olmadığı huni grafiği ile test edilebileceği gibi yayın yanlılığının grafik üzerinde yorumlanamadığı veya araştırmacının emin olmadığı durumlarda yayın yanlılığı istatistiği kullanılabilir (Dincer, 2014, s. 79). Çalışmada yayın yanlılığı istatistiği olarak Begg Mazumdar Rank Correlation (Kendall's Tau) istatistiği ve Egger regresyon analizinden yararlanılmıştır.

B. Bulgular

1. Yayın Yanlılığı

Araştırmanın amacı cinsiyetin dindarlık üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığını belirlenmesidir. Bu amaçla ilk olarak çalışmalardaki yayın yanlılığı grafikler ve istatistikler aracılığıyla incelenmiştir.

Grafik 1. Dindarlık - Cinsiyet- Huni Grafiği

Yayın yanlılığının olup olmadığını belirlemede kullanılan ve görsel olarak yorumlanabilen bir yöntem olan huni grafiği ya da funnel plot, etki büyüklükleri ile örneklem büyüklüklerini değişken olarak alan bir saçılma grafiğidir (Bakioğlu & Özcan, 2016). Huni grafiğinde etki büyüklüğü X ekseninde, örneklem büyüklüğü ise Y ekseninde gösterilmektedir. Örneklem sayısı büyük olan çalışmalar huni grafiğinin üstüne doğru ve genellikle ana etki büyüklüğü çevresinde kümelenmektedir. Örneklem sayısı küçük çalışmalar ise grafiğin altına doğru toplanmakta ve değer dizisi genelinde saçılma eğilimindedir. Yayın yanlılığının olmadığı durumlarda çalışmaların etki büyüklükleri ana etki büyüklüğü çevresinde simetrik olarak dağılmaktadır (Borenstein vd., 2013; Dincer, 2014). Grafik 1'deki huni grafiği incelendiğinde, çalışmaların genelinin üst bölümlerde toplandığı ve genel etki büyüklüğünü gösteren dikey çizginin her iki tarafında neredeyse simetrik şekilde saçıldığı görülmektedir. Bu nedenle araştırmaya dahil edilen 177 çalışmanın yayın yanlılığına sahip olmadığı söylenebilir.

Yayın yanlılığını belirlemek için yapılan istatistiksel işlemlerden biri olan Tau-kare katsayısının ,064 ($p=,208$) olduğu belirlenmiştir. p değerinin anlamlı bir fark yaratmaması ($p>,05$) bu çalışmada yayın yanlılığının olmadığını istatistiksel olarak göstermektedir. Yayın yanlılığını test etmede kullanılan bir diğer test de Egger regresyon analizidir. Egger regresyon

analizi sonucunun anlamlı çıkmaması ($p>,05$), (intercept= ,329 $t= ,485$, 2-tailed $p=,629$) çalışmada yayın yanlılığının diğer bir göstergesidir (Egger vd., 1997).

2. Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisine İlişkin Bulgular

Cinsiyetin dindarlık üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla 177 araştırmaya ait veriler birleştirilmiştir. Meta-analize dâhil edilen araştırmalardaki veriler rastgele etkiler modeline göre; 0,019 standart hata ve %95'lik güven aralığının üst sınırı 0,100 ve alt sınırı 0,027 ile etki büyüklüğü değeri $ES=0,064$ olarak hesaplanmıştır. Q-istatistiği heterojenlik testi değerinin 1117,643 olarak hesaplanmıştır ($p=0,000$). p değeri 0,05 den küçük ve Q değeri ki-kare dağılım (χ^2) tablosunda df değerine karşılık gelen değerden büyük olduğundan çalışmanın heterojen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Heterojenliğe ait bilgi veren I^2 istatistiği sonuçları da ($I^2 = 84,253$) Q-istatistiği verilerini desteklemektedir. I^2 istatistiği sonucunun %75 ve üzerinde olması yüksek düzeyde bir heterojenliği göstermektedir. Q istatistik analizine ilişkin veriler ile hesaplanan etki büyüklükleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Etki Büyüklükleri ve Heterojenlik Testi Sonuçları

Model Türü	Etki Büyüklüğü						Heterojenlik Testi				
	N	Cohen'd	sd	%95 Güven Aralığı		z	p	Q	df	p	I^2
				Alt Limit	Üst Limit						
Random	177	0,064	0,019	0,027	0,100	3,438	0,001	1117,643	176	0,000	84,253

3. Dindarlığın Cinsiyete Göre Etki Büyüklükleri Analizinin Birleştirilmemiş Bulguları

Dindarlığın cinsiyete göre incelendiği her bir çalışmanın etki büyüklükleri, %95 güven aralığına göre alt ve üst sınırları, z değeri, p değeri ve örneklem sayıları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Meta Analize Dahil Edilen Çalışmaların Cinsiyet Değişkenine Ait Etki Büyüklüğü, Standart Hata Değerleri ile Güvenlilik Aralıkları ve Örneklem Sayıları

No	Çalışma Adı	Etki Büyüklüğü (d)	Standart Hata	Üst Limit	Alt Limit	Z	p	Örneklem	
								K	E
1	Emre, 2019a	-1,438	0,094	-1,623	-1,254	-15,284	0,000	325	251

Murat DOĞAN, Faruk KARACA

2	Davarcı, 2015	-1,211	0,097	-1,401	-1,022	-12,503	0,000	242	263
3	Bilici, 2016	-0,411	0,229	-0,860	0,038	-1,795	0,073	27	69
4	Apaydın, 2001	-0,393	0,114	-0,616	-0,170	-3,453	0,001	157	158
5	Sevindik, 2015	-0,362	0,110	-0,577	-0,147	-3,300	0,001	125	259
6	Karaca, 1997	-0,303	0,097	-0,493	-0,113	-3,124	0,002	151	372
7	Turan, 2009	-0,302	0,075	-0,449	-0,155	-4,028	0,000	323	404
8	Asar, 2016	-0,281	0,124	-0,524	-0,037	-2,259	0,024	133	129
9	Arslan, 2008	-0,263	0,083	-0,426	-0,100	-3,157	0,002	171	953
10	Adıgüzel, 2014	-0,238	0,127	-0,487	0,012	-1,867	0,062	134	116
11	Özbolat, 2011	-0,235	0,186	-0,600	0,129	-1,266	0,206	34	198
12	Yıldız, 1998	-0,232	0,089	-0,407	-0,057	-2,602	0,009	195	360
13	Kurnaz, 2019	-0,232	0,123	-0,472	0,009	-1,890	0,059	169	111
14	Erden, 2019	-0,207	0,095	-0,393	-0,021	-2,185	0,029	224	224
15	Erdoğan, 2015	-0,205	0,116	-0,432	0,022	-1,773	0,076	205	100
16	Çelik, 2015	-0,187	0,159	-0,498	0,124	-1,180	0,238	64	106
17	Karakuş, 2019	-0,180	0,086	-0,349	-0,012	-2,098	0,036	259	285
18	Koç, 2008	-0,177	0,092	-0,358	0,003	-1,925	0,054	222	253
19	Küçükalp, 2004	-0,174	0,104	-0,376	0,029	-1,677	0,094	239	154
20	Aslan, 2014	-0,173	0,117	-0,402	0,057	-1,477	0,140	121	186
21	Şakiroğlu, 2011	-0,161	0,143	-0,441	0,120	-1,120	0,263	105	94
22	Akgül, 2014b	-0,152	0,082	-0,312	0,008	-1,857	0,063	633	196
23	Gündüz, 2014	-0,150	0,094	-0,335	0,034	-1,602	0,109	248	211
24	Atalay, 2002a	-0,147	0,079	-0,302	0,009	-1,850	0,064	263	403
25	Çakır, 2015	-0,146	0,126	-0,392	0,101	-1,159	0,247	127	127
26	Elmas, 2017	-0,142	0,098	-0,335	0,051	-1,444	0,149	137	425
27	Çetin, 2018	-0,142	0,115	-0,367	0,083	-1,238	0,216	172	137
28	Kızılgeçit, 2011	-0,141	0,064	-0,266	-0,016	-2,209	0,027	437	566
29	Tellioglu, 2015	-0,139	0,111	-0,357	0,080	-1,246	0,213	137	196
30	Emre, 2019b	-0,136	0,084	-0,301	0,029	-1,619	0,105	325	251
31	Yılmaz, 2018	-0,136	0,098	-0,328	0,055	-1,393	0,164	218	202
32	Çelik, 2010a	-0,134	0,099	-0,328	0,061	-1,345	0,179	163	269
33	Yılmaz, 2017	-0,132	0,091	-0,310	0,045	-1,458	0,145	262	228
34	Çelik, 2010	-0,122	0,095	-0,307	0,064	-1,284	0,199	221	226
35	Göcen, 2012	-0,114	0,081	-0,273	0,045	-1,402	0,161	327	284
36	Korkmaz, 2019	-0,108	0,060	-0,226	0,010	-1,800	0,072	641	489

Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması

37	Boyar, 2012	-0,102	0,090	-0,278	0,074	-1,137	0,255	250	246
38	Doruk, 2019	-0,090	0,107	-0,300	0,120	-0,838	0,402	105	503
39	Çetin, 2019	-0,088	0,102	-0,288	0,112	-0,863	0,388	269	119
40	Sain, 2014	-0,085	0,166	-0,411	0,241	-0,513	0,608	40	376
41	Yakut, 2016	-0,081	0,100	-0,278	0,115	-0,814	0,416	271	158
42	İbar Aydın, 2019	-0,079	0,083	-0,240	0,083	-0,952	0,341	301	287
43	Güloğlu, 2010	-0,076	0,095	-0,262	0,111	-0,797	0,425	199	249
44	Elifoğlu Çurum, 2015	-0,072	0,131	-0,329	0,185	-0,547	0,584	106	129
45	Yılmaz, 2016	-0,070	0,100	-0,267	0,126	-0,704	0,481	200	200
46	Farah, 2014	-0,066	0,143	-0,346	0,215	-0,458	0,647	84	116
47	Işık, 2018a	-0,065	0,089	-0,241	0,110	-0,728	0,466	251	249
48	Yıldız Türker, 2018	-0,065	0,093	-0,248	0,118	-0,698	0,485	231	230
49	Aksoy, 2019	-0,063	0,119	-0,297	0,170	-0,534	0,594	114	186
50	Cirhinlioğlu, 2006	-0,047	0,116	-0,274	0,180	-0,409	0,683	213	115
51	Demir, 2019	-0,045	0,070	-0,182	0,093	-0,634	0,526	398	412
52	Ulusal, 2019	-0,043	0,090	-0,219	0,133	-0,476	0,634	257	240
53	Temiz, 2014	-0,041	0,099	-0,235	0,154	-0,408	0,683	239	176
54	Atalay, 2002b	-0,034	0,087	-0,204	0,135	-0,397	0,692	207	375
55	Tura, 2019	-0,034	0,107	-0,244	0,177	-0,316	0,752	192	158
56	Şerefli, 2008	-0,031	0,115	-0,255	0,194	-0,267	0,789	77	231
57	Akgül, 2014a	-0,026	0,082	-0,187	0,134	-0,324	0,746	633	196
58	Işık, 2018b	-0,022	0,089	-0,197	0,153	-0,247	0,805	251	249
59	Altun, 2015	-0,020	0,068	-0,153	0,113	-0,294	0,769	499	380
60	Yürürdurmaz, 2019	-0,020	0,097	-0,210	0,170	-0,205	0,837	347	153
61	Geçioğlu, 2018	-0,017	0,098	-0,210	0,176	-0,171	0,864	186	233
62	Öztürk, 2013b	-0,017	0,077	-0,167	0,134	-0,215	0,830	496	257
63	Özkaya, 2016	-0,014	0,091	-0,191	0,164	-0,149	0,881	310	201
64	Pehlivan, 2002	-0,012	0,112	-0,231	0,208	-0,105	0,917	156	164
65	Küçükşen, 2011	-0,011	0,099	-0,205	0,183	-0,109	0,913	345	145
66	Yılmaz, 2019	-0,010	0,071	-0,148	0,129	-0,138	0,890	420	384
67	Şahin, 2019	0,000	0,130	-0,254	0,254	0,000	1,000	141	103
68	Güven, 2011	0,010	0,092	-0,171	0,191	0,108	0,914	252	219
69	Bülbül, 2011	0,026	0,292	-0,546	0,598	0,088	0,930	44	16

Murat DOĞAN, Faruk KARACA

70	Eler Çay, 2019	0,026	0,074	-0,119	0,171	0,353	0,724	361	370
71	Dalkılıç, 2019	0,026	0,162	-0,291	0,343	0,163	0,871	93	65
72	Öztürk, 2013a	0,026	0,077	-0,124	0,177	0,343	0,732	496	257
73	Çağrıçı Zengin, 2019	0,027	0,082	-0,133	0,188	0,336	0,737	306	294
74	Ekmekçi, 2016	0,028	0,114	-0,195	0,251	0,248	0,804	164	146
75	Özen, 2014	0,029	0,090	-0,147	0,205	0,323	0,747	270	230
76	Acat, 2019	0,034	0,092	-0,146	0,215	0,373	0,709	235	236
77	İncedal, 2019	0,035	0,101	-0,162	0,232	0,348	0,728	235	171
78	Sanlav, 2016	0,040	0,080	-0,117	0,197	0,500	0,617	430	243
79	Kıraç, 2007	0,040	0,093	-0,143	0,223	0,432	0,665	214	247
80	Çoban, 2013	0,042	0,093	-0,140	0,224	0,455	0,649	228	236
81	Kocagöz Uzun, 2019	0,043	0,072	-0,098	0,183	0,592	0,554	516	311
82	Gezenler, 2019	0,052	0,123	-0,189	0,293	0,424	0,671	117	153
83	Eren, 2017	0,053	0,105	-0,152	0,258	0,508	0,612	216	159
84	Nalbant, 2010	0,054	0,100	-0,142	0,250	0,539	0,590	256	164
85	Kontbay, 2005	0,055	0,083	-0,108	0,219	0,660	0,509	271	306
86	Çetin, 2010	0,056	0,097	-0,135	0,247	0,572	0,567	265	175
87	Tapdık, 2013	0,057	0,088	-0,116	0,230	0,648	0,517	300	226
88	Uslu, 2019	0,064	0,114	-0,160	0,288	0,558	0,577	270	107
89	Karaçay, 2011	0,065	0,101	-0,133	0,263	0,643	0,520	184	208
90	Keleş, 2019	0,067	0,109	-0,146	0,281	0,620	0,535	119	291
91	Özgüven, 2017	0,068	0,075	-0,078	0,215	0,912	0,362	262	566
92	Mutlu, 2013	0,073	0,169	-0,259	0,405	0,432	0,666	74	66
93	Aşkan, 2017	0,076	0,200	-0,317	0,468	0,377	0,706	50	50
94	Diñç, 2007	0,076	0,166	-0,249	0,402	0,459	0,646	100	57
95	Bayram, 2019	0,085	0,117	-0,144	0,313	0,727	0,467	170	130
96	Kavun, 2016	0,086	0,079	-0,070	0,241	1,079	0,281	306	332
97	Güven, 2019	0,087	0,070	-0,050	0,224	1,246	0,213	441	382
98	Güven, 2019	0,090	0,040	0,012	0,168	2,272	0,023	1415	1142
99	Kalaycı, 2019	0,091	0,083	-0,072	0,253	1,095	0,274	336	257
100	Baydarman, 2019	0,092	0,070	-0,045	0,229	1,317	0,188	416	405
101	Keleş, 2019	0,101	0,101	-0,097	0,300	1,002	0,316	212	181
102	Gürsu, 2011	0,102	0,063	-0,022	0,225	1,618	0,106	508	501

Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması

103	Çapar, 2008	0,103	0,086	-0,065	0,271	1,201	0,230	263	282
104	Üzümcü, 2015	0,116	0,101	-0,083	0,315	1,140	0,254	177	216
105	Şengül, 2007	0,121	0,113	-0,101	0,343	1,065	0,287	210	124
106	Yakut, 2012	0,124	0,076	-0,026	0,273	1,621	0,105	292	418
107	Altunsu Sönmez, 2012	0,130	0,069	-0,005	0,265	1,894	0,058	500	368
108	Akkuş, 2018	0,132	0,061	0,012	0,252	2,158	0,031	505	566
109	Dalmış, 2009	0,133	0,111	-0,084	0,350	1,201	0,230	163	167
110	Çetintulum Huyut, 2013	0,138	0,079	-0,017	0,293	1,743	0,081	446	251
111	Kulu, 2019	0,138	0,095	-0,048	0,324	1,452	0,147	187	272
112	Atçeken, 2014	0,139	0,169	-0,193	0,471	0,821	0,412	86	59
113	Ataşalan, 2019	0,140	0,110	-0,075	0,354	1,274	0,203	167	167
114	Ayhan, 2019	0,140	0,097	-0,051	0,331	1,437	0,151	289	167
115	İkis, 2013	0,142	0,159	-0,170	0,454	0,892	0,372	55	140
116	Çalışkan, 2019	0,158	0,114	-0,066	0,383	1,385	0,166	114	234
117	Ayten, 2009	0,160	0,066	0,030	0,290	2,410	0,016	450	461
118	Seyhan, 2013	0,163	0,066	0,034	0,292	2,476	0,013	557	398
119	Çelik, 2019	0,170	0,104	-0,035	0,374	1,627	0,104	144	256
120	Aydemir, 2008	0,178	0,126	-0,069	0,425	1,414	0,157	136	118
121	Tokat, 2012	0,181	0,093	-0,002	0,363	1,943	0,052	319	182
122	Eraslan, 2017	0,186	0,104	-0,017	0,390	1,795	0,073	152	241
123	Çevik Demir, 2013	0,187	0,087	0,016	0,358	2,140	0,032	264	264
124	Özkan, 2016	0,197	0,115	-0,028	0,423	1,720	0,085	150	155
125	Yazgan, 2014b	0,208	0,115	-0,017	0,433	1,810	0,070	298	102
126	Karadağ, 2019	0,210	0,140	-0,066	0,485	1,493	0,136	103	101
127	Mehmedoğlu, 1999	0,210	0,069	0,075	0,346	3,037	0,002	358	504
128	Kafalı, 2005	0,212	0,108	0,000	0,423	1,962	0,050	157	192
129	Kımtır, 2008	0,221	0,080	0,065	0,378	2,772	0,006	322	309
130	Kökçü, 2019	0,228	0,089	0,054	0,402	2,574	0,010	297	225
131	Dokur, 2019	0,229	0,120	-0,006	0,465	1,914	0,056	140	140
132	Hasankahyaoğlu, 2008	0,236	0,089	0,061	0,411	2,647	0,008	314	211
133	Çamur, 2014	0,238	0,084	0,074	0,402	2,842	0,004	344	247
134	Yozgat, 2019	0,243	0,098	0,052	0,435	2,495	0,013	222	202

135	Çelik, 2010b	0,249	0,100	0,054	0,444	2,497	0,013	163	269
136	Kılıç, 2019	0,252	0,157	-0,056	0,561	1,605	0,109	142	57
137	Yüce, 2009	0,260	0,095	0,074	0,446	2,745	0,006	228	220
138	Solmaz, 2017	0,264	0,085	0,097	0,431	3,105	0,002	354	229
139	Sağır, 2019	0,265	0,086	0,097	0,433	3,085	0,002	259	291
140	Demir, 2017	0,268	0,098	0,076	0,460	2,736	0,006	204	217
141	Güven, 2008	0,268	0,168	-0,062	0,599	1,594	0,111	259	41
142	Vural, 2016	0,278	0,114	0,056	0,501	2,451	0,014	169	146
143	Şentepe, 2016a	0,280	0,063	0,156	0,403	4,428	0,000	694	398
144	Yorulmaz, 2019	0,283	0,121	0,046	0,520	2,338	0,019	107	193
145	Arslan, 2017	0,288	0,210	-0,124	0,699	1,370	0,171	34	70
146	Çalışır, 2014	0,288	0,113	0,066	0,510	2,541	0,011	116	244
147	Ercan, 2009	0,297	0,104	0,092	0,501	2,845	0,004	228	157
148	Alicıküşu, 2013	0,297	0,100	0,100	0,493	2,960	0,003	182	225
149	Özel, 2011	0,300	0,308	-0,304	0,903	0,972	0,331	11	259
150	Ashmawy, 2016	0,302	0,100	0,107	0,497	3,030	0,002	203	205
151	Soyak, 2013	0,302	0,105	0,096	0,509	2,872	0,004	175	191
152	Turan, 2019	0,303	0,104	0,099	0,506	2,918	0,004	323	132
153	Miran, 2010	0,305	0,138	0,035	0,574	2,214	0,027	119	97
154	Yavuz, 2009	0,311	0,104	0,107	0,516	2,988	0,003	257	146
155	Yılmaz Çıtır, 2016	0,316	0,266	-0,206	0,837	1,187	0,235	17	87
156	Kurnaz, 2015	0,318	0,100	0,123	0,513	3,196	0,001	289	158
157	Bener, 2011	0,333	0,083	0,170	0,495	4,013	0,000	286	305
158	Aydın, 2019	0,339	0,146	0,052	0,625	2,316	0,021	99	91
159	Dağcı, 2014	0,342	0,091	0,164	0,520	3,764	0,000	270	225
160	Köftegül, 2018	0,354	0,090	0,177	0,531	3,926	0,000	252	247
161	Yanbay, 2009b	0,367	0,118	0,137	0,598	3,119	0,002	42	259
162	Şentepe, 2009	0,385	0,195	0,002	0,768	1,972	0,049	42	73
163	Yıldırım, 2019	0,389	0,103	0,187	0,591	3,779	0,000	232	164
164	Yanbay, 2009a	0,389	0,167	0,062	0,717	2,328	0,020	42	259
165	Gencer, 2019	0,411	0,142	0,133	0,689	2,902	0,004	94	111
166	Yazgan, 2014a	0,432	0,104	0,229	0,636	4,167	0,000	245	155
167	Akbolat, 2014	0,444	0,139	0,173	0,716	3,208	0,001	91	129
168	Şentepe, 2016b	0,446	0,064	0,322	0,571	7,018	0,000	694	398
169	Harputlu, 2015	0,477	0,113	0,255	0,700	4,210	0,000	250	117

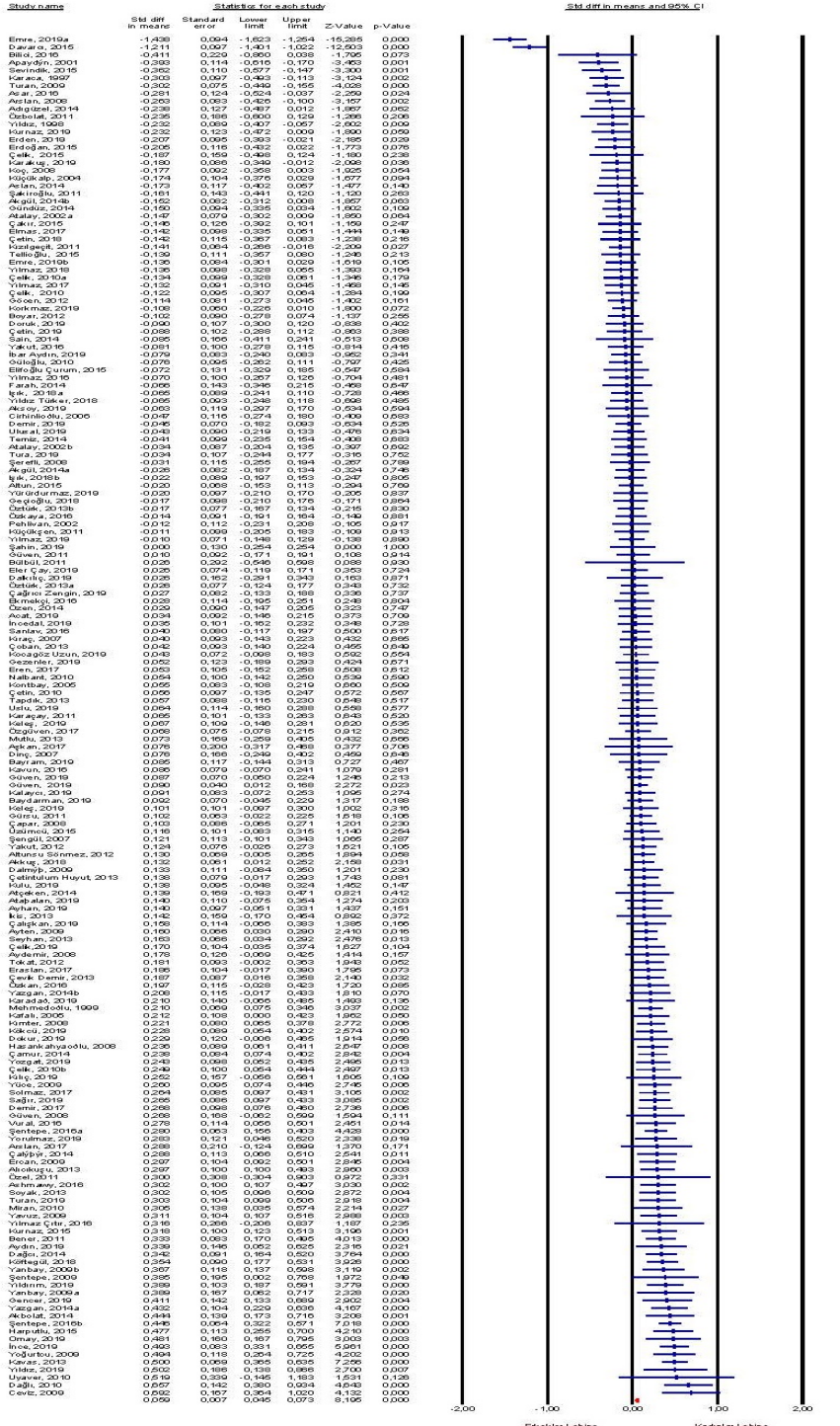
170	Omay, 2019	0,481	0,160	0,167	0,795	3,003	0,003	145	55
171	İnce, 2019	0,493	0,083	0,331	0,655	5,961	0,000	271	339
172	Yoğurtcu, 2009	0,494	0,118	0,264	0,725	4,202	0,000	163	137
173	Kavas, 2013	0,500	0,069	0,365	0,635	7,256	0,000	443	426
174	Yıldız, 2019	0,502	0,186	0,138	0,866	2,700	0,007	36	164
175	Uyaver, 2010	0,519	0,339	-0,145	1,183	1,531	0,126	25	14
176	Dağlı, 2010	0,657	0,142	0,380	0,934	4,643	0,000	115	97
177	Ceviz, 2009	0,692	0,167	0,364	1,020	4,132	0,000	114	56
Rastgele Etkiler Modeli		0,064	0,019	0,027	0,100	3,438	0,001		

Tablo 2’de görüldüğü gibi, meta analize dahil edilen 177 çalışmanın 61’inde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken ($p < .05$), 116 çalışmada istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. 177 çalışmanın güven aralığı -1,623 ile 1,183 arasında değişmektedir.

4. Dindarlığın Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Orman Grafiği

Cinsiyetin dindarlık üzerine etkisini gösteren orman grafiği incelendiğinde; rastgele etkiler modeline göre, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası ,019, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı alt sınırı ,027, üst sınırı ,100 ve ortalama etki büyüklüğünün ,064 olduğu görülmektedir. Bunun anlamı cinsiyetin, dindarlık üzerinde kadınlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğudur. Sonuçlar Thalheimer ve Cook’un (2002) sınıflandırmasına göre değerlendirildiğinde bu farklılığın önemsiz düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Grafik:2 Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi Orman Grafiki

C. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, dindarlık cinsiyet ilişkisi bağlamında Türkiye’de yapılan tezlerden elde edilen veriler, meta-analiz yöntemi kullanılarak cinsiyetin dindarlık üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında dindarlığı cinsiyete göre analiz eden ve dahil edilme kriterimize uyan 177 veri olduğu tespit edilmiştir. Analizler bu 177 veri üzerinden yapılmıştır. Rastgele etkiler modeline göre yapılan meta analiz sonucunda kadınlar lehine ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki büyüklüğü bulunmuştur ($d=,064$, $p<,05$). Ancak bu sonuç Thalheimer ve Cook’un (2002) sınıflandırmasına göre önemsiz düzeyde bir sonuçtur.

Kadınların erkeklerden daha dindar olduğuna dair genel bir kabul olmasına rağmen araştırmalardan elde edilen bulgular tamamıyla bu görüşü destekler nitelikte değildir. Deconchy (1973) kadınların erkeklerden daha dindar olduğu görüşünün bir yanlılığı olduğunu ve bu düşüncenin felsefik ve deneysel açıdan sağlam bir temele sahip olmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde Feltey ve Poloma (1991) da kadınların erkeklerden daha dindar olduğu şeklindeki ön kabulün bir yanlılığı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak bunun tersi sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Argyle ve Beit-Hallahmi (1975) yaptıkları araştırmada kadın ve erkeklerin dini davranış ve inançları arasında çok büyük farklılıklar olduğunu ve istatistiksel açıdan kadınların erkeklerden daha dindar olduğunu ifade etmişlerdir. Carapina Zovko (2015), Nelsen ve Potvin(1981), Sullins(2006), tarafından yapılan çalışmalarda da kadınların erkeklerden daha dindar olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Stark, genelde kadınların erkeklerden daha dindar oluşunu açıklamak için, evrensel düzeyde bazı tarihi ve kültürel faktörlere atıfta bulunmuştur. Ona göre bu durumun nedenlerinden biri fizyolojiktir. Zira erkeklerde bulunan testosteron hormonu onları daha atılgan yapmakta ve bu özelliğiyle risk almaya daha yatkın olan erkekler, dinî sınırlara uymaya daha az istekli olmaktadır. Ancak Carrol, günümüzde kadınların çoğu kültürde daha dindar olduğu konusunda bazı deliller ileri sürmekle birlikte, Stark’ın 19. asırdan önce durumun böyle olduğu konusunda gerçek bir delil sunamadığını bildirmiştir (Carroll, 2004).

Ülkemizdeki ilgili alan yazın incelendiğinde de dindarlık-cinsiyet ilişkisi bağlamında yapılan araştırma sonuçları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Adıgüzel (2014), Altun (2015), Altunsu Sönmez (2012) ve Atalay (2002) tarafından yapılan çalışmalarda kadın ve erkek dindarlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yıldız (1998), Mehmedoğlu

(1999), Karaca (1997) ve Arslan'ın (2008) çalışmalarında erkekler lehine anlamlı bir ilişki çıkarken, Akbolat (2014), AlıcıKuşu (2013), Asar (2015), ve Ayten (2009) yaptıkları çalışmalarda kadınların erkeklerden daha dindar olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonuçlarındaki bu farklılıklardan yola çıkarak; kadınların erkeklerden daha dindar olduğu yargısına ulaşılabilceği gibi bunun tam tersi de geçerlidir. Diğer taraftan cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı yargısı da göngül olarak desteklenmektedir (Yapıcı, 2012). Bu çalışmada ulaşılan sonuç ise kısmen de olsa kadınların erkeklerden daha dindar olduğu yargısını onaylamaktadır.

Yapılan araştırmalardan elde edilen çelişkili sonuçlar kesin bir yargıya varmayı zorlaştırmaktadır. Kadınların erkeklerden daha dindar olduğu yönündeki çalışma sonuçlarının sadece cinsiyet farklılığından kaynaklandığını iddia etmek, hem insanın hayatını etkileyen hem de ondan etkilenen dindarlık olgusunun doğasına uygun düşmemektedir. Bu durum ölçme araçlarından kaynaklanabileceği gibi kültürel farklılıklardan da kaynaklanıyor olabilir (Karaca, 2016, s. 33). Zira kadınların az da olsa daha dindar gözüktüğü çalışmalarda ortaya çıkan durumun cinsiyet farklılıklarından kaynaklandığı ortaya koyacak net argümanlar bulunmadığı gibi, bu konu henüz açıklığa kavuşturulmuş bir konu değildir. Dindarlık gibi insan hayatının tamamını etkileyen ve neredeyse onun tamamından da etkilenen bir fenomende ortaya çıkan farklılıkları belirli faktörlere indirgemek olgunun doğasına uygun olmadığı gibi, bilimsel yaklaşıma da aykırıdır. Gerek batı dünyasında gerekse ülkemizde yapılan çalışmalarda her ne kadar kadınların erkeklere nispetle daha dindar olduğu yönünde bulgulara ulaşılmışsa da, bu durum evrensel bir olgu değildir. Nitekim yapılan tecrübi çalışmaların önemli bir kısmında cinsiyet faktörü ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamış olup, özellikle ülkemizde yapılan çalışmaların bir kısmında erkeklerin daha dindar olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Örneğin 78 alan araştırmasının cinsiyet-dindarlık farklılaşması bağlamında sorgulandığı bir meta-analiz çalışmasında elde edilen bulgulara göre kadınların erkeklere nispetle farz ve nafile ibadetleri daha fazla icra ettikleri, "bilgi" boyutu hariç dindarlığın diğer temel boyutları olan "inanç", "ibadet", "duygu" ve "etki" boyutlarında erkeklerden biraz daha dindar bir görüntü arz ettikleri, ancak "genel dindarlık" açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılaşmanın mevcut olmadığı tespit edilmiştir. "İç güdümlü" ve "dogmatik" dindarlıkta erkeklerin, "dış güdümlü" ve "popüler" (fal, büyü, cinci hoca, yıldız name vb. hususlara inanma ve bu yönde davranışlarda bulunma vb. gibi) dindarlıkta ise kadınların daha ön plana çıktığının görüldüğü çalışmada; bulguların % 27.94'ünde kadınların, %

20.59'unda ise erkeklerin daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Araştırmaların % 51.47'sinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Yapıcı, 2012). 11 tecrübi araştırmanın bulgularının incelendiği başka bir meta-analitik çalışmada ise kadınların erkeklere nispetle daha dindar olduğu, ancak cinsiyetler arasındaki farklılığın zayıf kaldığı tespit edilmiştir. (Cırhinlioğlu & Ok, 2011). Diğer iki çalışmadan daha büyük bir popülasyona uygulanan (Korkmaz, 2020) üçüncü çalışmada ise bazı çalışmaların yayın yanlılığı içerdiği, araştırmacı tarafından bahsedilmese de kadınlar lehine hesaplanan skorların "genel dindarlık" ve "inanç boyutunda" ($d=-.11$) önemsiz düzeyde, ibadet boyutunda ise ($d=-.21$) düşük düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir.

Kadınların erkeklere oranla nispeten dine daha eğilimli olmasını açıklamak üzere çeşitli yorumlar yapılmıştır. Ancak bunların çoğu tek boyutlu bir yaklaşımın eseri olup hiçbiri olguyu tam olarak açıklayacak güçte değildir. Şöyle ki; ataerkil toplumlardaki cinsiyet anlayışının kızları itaat ve sorumluluğa, erkekleri ise kendine güvenme ve bağımsızlığa yönlendirmesi, bayanların dine yönelmeleri için bir avantaj sağlıyor gibi gözükse de, dinî motivasyonların çift kutuplu etkisi burada da geçerlidir. Bu durumda bazı bayanlar için tam tersi bir etkiden bahsedilebilir. Zira bu durumlarını kabullenmekte zorluk çeken bayanlar, dinin itaati teşvik etmesi üzerine ondan soğuyabilirler. Benzer bir durum, kadınların erkeklere nispetle, kendilerini gerçekleştirme, meslek edinme, ekonomik bağımsızlık ve cinsel hayat başta olmak üzere çeşitli konularda daha fazla engellenme ve yoksunluk yaşamalarından kaynaklanan dezavantajlarını kabullenmede dinin telefi edici etkisinden daha çok yararlanmalarına yönelik yaklaşım için de geçerlidir. Zira dinin telafi edici etkisi, salt bir telafi olmayıp metafizik unsurları da işin içine katan yeni bir anlamlandırma (yükleme) içermesinin yanında, temel ve birincil etkilerinden biri olmayıp, son sıralarda yer alan tamamlayıcı etkileri arasındadır. Bayanların dinî başa çıkma stratejilerine erkeklerden daha çok ihtiyaç duymalarıyla ilgili yorum konusunda da benzer şeyler söylenebilir. Diğer taraftan erkeklere oranla çalışma hayatının daha az içinde olan kadınların dinî aktivitelere katılmaya daha fazla imkân bulmaları dinî gelişimleri için bir fırsat yaratabilir. Ancak diğer bütün işlerde olduğu gibi dinî hayat alanında da esas olan herhangi bir etkinlik için yeterince zaman bulmaktan çok, mevcut zamanı etkili ve verimli bir şekilde değerlendirmektir. Ayrıca çeşitli faktörlerin etkisiyle dine yönelmek ile dinî gelişimde mesafe kat etmek aynı anlama gelmemektedir. Dinî gelişimde önemli olan, çeşitli motivlerin etkisiyle dine yönelen bireyin bu yönelişinde istikrar kazanması ve dinsel farkındalığını giderek yükseltmesidir. Göreceli

olarak bayanlara dindarlık açısından avantaj sağlayan faktörleri, onları dinî gelişimin başlangıç aşamasına taşıyan faktörler olarak düşünmek daha doğru bir yaklaşımdır. Ancak bir şeye başlamak ile onda ilerlemek aynı anlama gelmemektedir. Ayrıca tarih, yapısal olarak kadınlardan daha güçlü ve onlara oranla kendine daha çok güvenen ve toplumsal olarak nispeten daha özgür sosyal roller üstlenmeleri teşvik edilen erkekler arasından daha yüksek düzeyde bir dindarlığa ulaşan insanları daha çok not etmiştir. Kanaatimizce kadınların duygusal kırılganlıkları ve kararsız ruh halleri dinî gelişim konusunda bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Ancak bu dezavantajlarını nötrleştirip onları avantajlı bir konuma getirebilecek özellikleri ise, ana olma potansiyelleridir. Onlar bu özellikle yakından ilişkili olarak erkeklerden daha yüksek bir fedakârlık potansiyeline sahiptir. Ancak herhangi bir özelliğe potansiyel olarak sahip olmak ile o özelliği yeterlik düzeyine çıkarmanın aynı şey olmadığı unutulmamalıdır (Karaca, 2016, s. 34). Örneğin ana olma potansiyeline sahip her kadının ana olamadığı gibi, çocuk doğuran birçok kadının da ana olamadığı bir gerçektir. Bununla birlikte gerçek bir ana oluncaya kadar geçirilen ruhsal gelişim, dinî gelişim için önemli bir imkân ve fırsat yaratabilir.

Küçük yaşlardan itibaren şekillenmeye başlayan Allah tahayyülleri açısından kız ve erkek çocuklar arasındaki belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların yapısal faktörlerle ilişkisi tartışmalı olsa da, onlardan kaynaklanan Allah algısındaki değişimler, yetişkinlik dönemi dindarlığında cinsler arasında meydana gelen ayrışmaların nedenlerinden biri olabilir. Zira dindarlık büyük oranda birey için Allah'ın ifade etmiş olduğu anlama göre biçimlenmektedir. Bu bağlamda erkek çocukların Allah tahayyülleri daha rasyonel olup, onlar Allah'ı her an aktif, bir şeyler yapan ve insan hayatına müdahil olan (olması istenilen), uzak bir yerde bulunan ve erkek cinsiyetine sahip bir varlık olarak tahayyül ederler. Buna mukabil kız çocuklar ise, Allah'ı daha estetik ve artistik bir dünyaya müdahil, sese ve renge, tabiat fenomenlerine daha yakın, erkeklerin algıladığından daha pasif ve insanlarla ilişkilerinde sıradan, ancak erkeklere nazaran mesafe olarak daha yakın olarak tahayyül ederler. Genellikle Allah'a duygusal bir yakınlık hisseden kız çocukları, sözel ve çizgisel tasvirlerinde onu gülen ve sempatik bir varlık olarak betimlerler (Karaca, 2016, s. 36). Bu bağlamda, kadınların fitrattan gelen duygusal yoğunluk, acıma duygusu ve empati duygusunun erkeklere nazaran fazla olması ve kadınların iletişimde paylaşma ve yardım etme özelliklerinin dinlerdeki yardımlaşma ve paylaşım kavramlarıyla örtüşmesi kadınları dine daha yakın yaptığı düşünülebilir. Ayrıca kadınların erkeklere nazaran güçsüzlüğü ve korkuya dirençlerinin az olması,

zorluklarla mücadelede direnme güçlerinin zayıf oluşunun bir sonucu olarak onlarda doğaüstü/aşkın bir güce sığınma duygusu meydana getirebilir (Tarhan, 2005, ss. 328-333).

Sonuç olarak alanyazında yapılan çalışmalardaki farklı sonuçları bir araya getirip genel bir sonuç elde etme isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve cinsiyetin dindarlık üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan bu çalışma ilk olması ve dindarlık cinsiyet ilişkisine yönelik bütüncül bir bakış kazandırması açısından önemlidir. Elde edilen bulgular neticesinde, alanda çalışma yapan araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

1. Bu çalışmada sadece Türkiye’de yapılan ve Ulusal Tez Merkezi üzerinden tam metin erişime açık olup istatistiksel veri içeren tezler dahil edilmiştir. Erişimi olmayan tezler, makaleler, bildiriler ve diğer yayınlardaki nicel veriler elde edilerek yeni bir çalışma yapılabilir.
2. Dünya genelinde dindarlık cinsiyet ilişkisi bağlamında yapılmış araştırma sonuçlarının dahil edildiği bir meta analiz çalışma yapılarak kültürler arası karşılaştırma fırsatı sağlanabilir.
3. Bu çalışma ilerleyen yıllarda yeni araştırma sonuçları eklenerek tekrarlanabilir. Elde edilecek bulgular bu çalışmanın sonuçlarıyla karşılaştırılabilir ve zaman içindeki değişim gözlemlenerek tartışılabilir.
4. Dindarlığın cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığının nedenleri üzerine yapılacak nitel veya nicel çalışmalar konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

2. Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar, makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan etmektedirler.

3. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

KAYNAKÇA

- ACAT, B. (2019). *Ergenlerde Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı Ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ADIGÜZEL, A. (2014). *Üniversite Gençliğinde Dini Yönelimin Sosyolojik Açından İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Ve Dicle Üniversitesi İİBF Karşılaştırmalı Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ADIGÜZEL, A. (2014). *Üniversite Gençliğinde Dini Yönelimin Sosyolojik Açından İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Ve Dicle Üniversitesi İİBF Karşılaştırmalı Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKBOLAT, A. (2014). *Yaşlılık Döneminde Yaşam Kalitesi Ve Dindarlık İlişkisi (Şanlıurfa İli Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKBOLAT, A. (2014). *Yaşlılık Döneminde Yaşam Kalitesi Ve Dindarlık İlişkisi (Şanlıurfa İli Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKGÜL, Ö. (2014). *Hayatı Anlamlandırma İnançın Ve Kişisel Değerlerin Rolü (Ruh Sağlığı Çalışanları Ve Öğrencileri Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKKUŞ, H. İ. (2018). *Türk Toplumunun Dindarlık Algısı (Batı Akdeniz Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKSOY, E. (2019). *Yetişkinlik Döneminde Hayatı Anlamlandırma Ve Dindarlık İlişkisi (Gaziantep Örneğinde)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALICIKUŞU, M. (2013). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık Ve Akademik Başarı İlişkisi Kahramanmaraş Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALICIKUŞU, M. (2013). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık Ve Akademik Başarı İlişkisi Kahramanmaraş Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALTUN, R. (2015). *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Ve Narsisizm İlişkisi (Sinop Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALTUN, R. (2015). *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Ve Narsisizm İlişkisi*
-

- (Sinop Örneği) [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALTUNSU SÖNMEZ, Ö. (2012). *Religiosity, Self-Monitoring And Political Participation: A Research On University Students* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University.
- ALTUNSU SÖNMEZ, Ö. (2012). *Religiosity, Self-Monitoring And Political Participation: A Research On University Students* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University.
- APAYDIN, H. (2001). *Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum Ve Davranışlara Etkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARGYLE, M., & BEİT-HALLAHMİ, B. (1975). *The Social Psychology of Religion*. London ; Boston : Routledge & K. Paul.
- ARSLAN, H. (2008). *Ekonomik Kalkınmada Dinsel Tutum Ve Davranışların Çift Yönlü Rolü* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARSLAN, H. (2008). *Ekonomik Kalkınmada Dinsel Tutum Ve Davranışların Çift Yönlü Rolü* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARSLAN, L. (2017). *Yoğun Bakımda Hastası Olan Hasta Yakınlarının Dini Tutum Düzeyleri İle Stresle Başa Çıkma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- ASAR, B. (2015). *Lise Gençliği Dindarlığı Ve Aile İçi İletişim (Çankırı İli Çerkeş İlçesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASAR, B. (2015). *Lise Gençliği Dindarlığı Ve Aile İçi İletişim (Çankırı İli Çerkeş İlçesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASHMAWY, M. F. A. A. A. (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık Ve Narsisizm İlişkisi (Sinop Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASLAN, A. (2014). *Ortaöğretim Gençliğinin Kimlik Oluşumunda Aile, Din Ve Medyanın Etkileri (Çarşamba Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- AŞKAN, B. N. (2017). *Psikotik Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynde Gözlemlenen Depresyon, Kaygı Ve Dindarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATALAY, T. (2002). *İlköğretim Ve Liselerde Dindarlık Üzerine Bir Araştırma (Diyarbakır Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATALAY, T. (2002). *İlköğretim Ve Liselerde Dindarlık Üzerine Bir Araştırma (Diyarbakır Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATAŞALAN, D. (2019). *Dindarlık İle Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ATÇEKEN, M. (2014). *Dindarlık, Evlilik Doyumu Ve Kişilik Özelliklerinin Bağışlama İle İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYDEMİR, R. E. (2008). *Dindarlık Ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYDIN, F. E. (2019). *İşe Bağlılık, Dindarlık Ve Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Avukatlar Üzerine Nicel Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYHAN, H. (2019). *Dini Tutumun Adalete Duyarlılık, Ahlaki Yüreklilik Ve Psikolojik İyi Oluş Üzerine Etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYTEN, A. (2009). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık Ve Empatinin Rolü* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYTEN, A. (2009). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık Ve Empatinin Rolü* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAHADIR, A. (2010). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. İçinde A. Hökelekli (Ed.), *Din Psikolojisi* (1. bs, ss. 99-118). Anadolu Üniversitesi.
- BAKİOĞLU, A., & ÖZCAN, Ş. (2016). *Meta-Analiz* (1. bs). Nobel Yayınları.
- BATSON, C. D., SCHOENRADE, P., & VENTİS, W. L. (2017). *Din ve Birey: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım* (A. Kuşat & A. Taştan, Çev.; 1. bs). Kimlik
-

Yayınları.

- BAYDARMAN, M. N. (2019). *Sosyal Medya Bağımlılığının Ergenlerde Dini Tutum Ve Davranışlarla İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYRAM, N. (2019). *Popüler Ve Kitabî Dindarlık Arasındaki Gerilim Ve İletişim (Malatya Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BENER, M. (2011). *Dindarlık-Eş Seçimi İlişkisi (SdÜ Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİLİCİ, R. (2016). *Engellilerde Dini Tutum Ve Davranışlar (Van Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BORENSTEIN, M., HEDGES, L. V., HIGGINS, J. P. T., & ROTHSTEIN, H. R. (2013). *Meta-Analize Giriş* (S. Dinçer, Çev.). Anı Yayıncılık.
- BOYAR, G. (2012). *Aileye Ve Parçalanmış Aileye Sahip Ergenlerin Dini Tutum Ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma: Kahramanmaraş Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BUDAK, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- BÜLBÜL, İ. (2011). *Kendini Zehirleme Yoluyla İntihar Girişimi Nedeniyle Bir Üniversite Hastanesine Başvuranlarda Algılanan Sosyal Destek, Dini Yönelim Ve Bağlanma Özelliklerinin Araştırılması* [Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi]. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- ÇARAPINA ZOVKO, I. (2015). Women are More Religious Than Men; is this True? *Journal of Psychology & Clinical Psychiatry*, 2.
- CARROLL, M. P. (2004). Give Me that Ol' Time Hormonal Religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 43(2), 275-278.
- CEVİZ, F. H. (2009). *Orta Yas Ve Yaşlılıkta Dindarlık, Mistik Tecrübe Ve Benlik Saygısı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CİRHİNLİOĞLU, F. G. (2006). *Üniversite Öğrencilerinde Utanç Eğilimi, Dini Yönelimler, Benlik Kurguları Ve Psikolojik İyi Hali Arasındaki İlişkiler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CİRHİNLİOĞLU, F. G., & OK, Ü. (2011). Kadınlar mı Yoksa Erkekler mi Daha

Dindar? *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 3(1), 121-141.

CUMMING, G. (2012). *Understanding the New Statistics: Effect Sizes, Confidence Intervals, and Meta-Analysis*. Routledge, Taylor & Francis Group.

ÇAĞRICI ZENGİN, A. (2019). *Dindarlık Ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAKIR, B. (2015). *Ortaokul Öğretmenlerinin Dindarlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ünye Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇALIŞIR, M. (2014). *Sporcularda Psikolojik Sağlık Ve Dindarlık İlişkisinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

ÇALIŞKAN, Ö. (2019). *Dini Hayatta Köy Şehir Farklılaşması (Paşabahçe Mahallesi Ve Paşamandıra Köyü Örnekleri)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAMUR, Ç. (2014). *Yaşamda Anlam Ve Dindarlık İlişkisi (Geç Ergenlik Dönemi)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAPAR, B. (2008). *Farklı Orta Öğretim Öğrencilerinde Dindarlık İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELİK, F. (2010). *Dini Sosyalleşme Sürecinde Aile Kurumunun Önemi: Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençler İle Aile Ortamında Kalan Gençlerin Din Algısı, Dini Tutum Ve Davranışları Ve Sosyal İlişkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELİK, M. (2015). *Avukat, Doktor Ve Öğretmen Meslek Gruplarının Din Anlayışı (Adana Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELİK, R. B. (2019). *Rüya Temaları- Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELİK, Y. (2010). *Genç Ve Yetişkin Evlilerde Kıskançlığın Din Psikolojik Tahlihi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ÇETİN, A. (2019). *Ergenlerde Sosyalleşme, Akran İlişkileri Ve Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇETİN, H. (2018). *Üniversite Mezunu Yetişkin Bireylerin Dini Tutum Düzeyleri İle Suçluluk-Utanç Duygularının Karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇETİN, Ü. F. (2010). *Ortaöğretim Düzeyi Gençlerde Dindarlık-Empati İlişkisi (Isparta Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇETİNTULUM HUYUT, B. (2013). *Dini Yönelim, İntihar Ve İntihara Yönelik Tutumlar* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- ÇEVİK DEMİR, Ş. (2013). *Ergenlerde Benlik Saygısı Ve Dini Başa Çıkma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇOBAN, R. (2013). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık Ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Burdur Gölhisar Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DAĞCI, A. (2014). *Pozitif Psikoloji Bağlamında Umudun Dindarlıkla İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DAĞLI, E. N. (2010). *Yaşlılarda Ölüm Kaygısı Ve Dindarlık* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DALKILIÇ, Ş. (2019). *Duygusal Zekâ Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DALMIŞ, L. (2009). *Dindarlık Düzeyi İle Dini Pratiklerin İlişkisi (Ankara Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DAVARCI, Y. (2015). *Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddetin Dindarlıkla İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİR, M. (2017). *Dindarlık – Yardımseverlik İlişkisi (Malatya Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİR, Z. (2019). *Ergenlik Döneminde Dinî İnanç Ve Şüpheler İle Psikososyal Değişkenler Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması: İstanbul*

- Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DİNCER, S. (2014). *Eğitim Bilimlerinde Uygulamalı Meta-Analiz*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- DİNÇ, A. (2007). *Ergenlerde Anne-Baba Tutumları Ve Dini Yönelim* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DOKUR, A. S. (2019). *Yetişkinlik Dönemi Kişilerarası Güven Ve Dindarlık İlişkisinin Psikolojik Tahlihi (Osmaniye Örneğinde)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DORUK, A. (2019). *Demografik Değişkenlere Göre Dini Tutumlar: Konya Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EGGER, M., SMİTH, G. D., SCHNEİDER, M., & MİNDER, C. (1997). Bias in Meta-Analysis Detected by a Simple, Graphical Test. *BMJ*, 315(7109), 629-634.
- EKMEKÇİ, S. (2016). *Benlik Saygısı Ve Dindarlık İlişkisi: Denizli Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ELER ÇAY, E. (2019). *Lise Gençliğinde Dini Sosyalleşme; Batman İl Merkezi Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ELİFOĞLU ÇURUM, E. (2015). *Dindarlık Ve İş Stresi İlişkisi (Samsun Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ELMAS, H. E. (2017). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dindarlık Eğilimlerinin Bazı Kişilik Özellikleri İle İlişkisinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- EMRE, Y. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Mizah Anlayışı Ve Dindarlık: Çukurova Üniversitesi Örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERASLAN, S. (2017). *Kamu Çalışanlarının Değer Ve İnançlarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkisi: Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERCAN, N. (2009). *The Predictors Of Attitudes Toward Physical Wife Abuse: Ambivalent Sexism, System Justification And Religious Orientation*
-

- [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERDEN, M. (2019). *Ergenlik Döneminde Dindarlık Eğilimi Ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERDOĞAN, E. (2014). *Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri Ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EREN, E. (2017). *Dini Tutum-Çocuklara Yönelik Şiddet Nedenleri İlişkisi (Isparta Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- FARAH, A. M. (2014). *İşyerinde Dini İnancın Çalışan Davranışları Üzerindeki Etkisi: Cibuti Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- FELTEY, K. M., & Poloma, M. M. (1991). From Sex Differences to Gender Role Beliefs: Exploring Effects on Six Dimensions of Religiosity. *Sex Roles*, 25(3), 181-193.
- FRANCİS, L. J. (1997). The Psychology of Gender Differences in Religion: A Review of Empirical Research. *Religion*, 27(1), 81-96.
- FROMM, E. (2017). *Psikanaliz ve Din* (E. Erten, Çev.). Say Yayınları.
- GEÇİOĞLU, A. R. (2018). *Evlilik Uyumu-Dindarlık İlişkisi: Adana Örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GENCER, N. (2019). *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık Ve Öznel İyi Oluş* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GEZENLER, A. (2019). *Orta Yetişkinlik Dönemi Dindarlık Ve Mutluluk İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GLASS, G. V. (1976). Primary, Secondary, and Meta-Analysis of Research. *Educational Researcher*, 5(10), 3-8.
- GÖCEN, G. (2012). *Şükür Ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜLOĞLU, M. F. (2010). *Kentte Kalış Süresi Ve Sekülerleşme: Seyhan Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü.

- GÜNAY, Ü. (2006). Dindarlığın Sosyolojisi. İçinde Ü. Günay & Çelik Celaleddin (Ed.), *Dindarlığın Sosyo-psikolojisi* (1. bs). Karahan Kitabevi.
- GÜNDÜZ, Ö. (2014). *Üniversite Öğrencilerinde Affetmeyi Yordayan Değişkenlerin Belirlenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GÜRSU, O. (2011). *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜVEN, H. (2008). *Depresyon Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜVEN, İ. F. (2019). *Makyavelizm Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜVEN, M. (2011). *Motivasyon—Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜVEN, M. (2019). *Narsisim Alçakgönüllülük Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HARPUTLU, İ. (2015). *Dinî Tutum Ve Özgeçilim İlişkisi (Sdü Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HASANKAHYAOĞLU, H. R. (2008). *Dindarlık Empati İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HÖKELEKLİ, H. (2010). *Din Psikolojisine Giriş* (1. basım). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- IŞIK, H. (2018). *Kişilik ve Dindarlık İlişkisi (Artvin İli Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İBAR AYDIN, E. (2019). *Genç Yetişkinlerin Aile Planlaması Tutumu Toplumsal Cinsiyet Ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- İKİS, M. (2013). *Orta Yaş Krizi Ve Din İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İNCE, N. (2019). *Dindarlık Ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi: Burdur Örneği*
-

- [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İNCEDAL, A. (2019). *Ergenlerde Dindarlık Ve Kimlik Statüsü Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- JAMES, W. (1958). *The Varieties Of Religious Experience: A Study In Human Nature*. New American Library of World Literature Inc.
- KAFALI, H. (2005). *Lise Öğrencilerinde Dinin İnanç Ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi -Ergani Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KALAYCI, A. (2019). *Maneviyat Ve Ödemanik İyi Oluş Arasındaki İlişkide Bilgiğin Aracılık Rolü* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KARACA, F. (1997). *Psikolojik Açıdan Ölüm Ve Dini İnanç İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARACA, F. (1997). *Psikolojik Açıdan Ölüm Ve Dini İnanç İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARACA, F. (2015). *Din Psikolojisi* (2. bs). Eser Ofset.
- KARACA, F. (2016). *Dini Gelişim Psikolojisi* (1. bs). Eser Ofset.
- KARAÇAY, G. (211M.S.). *İşsiz Bireylerde Yaşam Doyumu: Eğitim, Dini Duygulanım Ve Sistemi Meşrulaştırma Bakımından Bir İnceleme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARADAĞ, M. (2019). *Anne-Baba Ayrılığının 10-14 Yaş Aralığındaki Çocukların Dini Hayatları Üzerindeki Etkisi (Kastamonu/Tosya Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAKUŞ, F. N. (2019). *Tüketici Davranışlarını Etkileyen Bir Faktör Olarak Dindarlık Perspektifinden Sosyal Medyada Görsel Paylaşımının İncelenmesi: Ksü Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAVAS, E. (2013). *Dini Tutum – Stresle Başa Çıkma İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KAVUN, Y. (2016). *Ergenlerde Dindarlık Ve İnsani Değerler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KELEŞ, A. (2019). *Din Görevlilerinde Dindarlık Ve Mutluluk Arasındaki İlişki (Sivas Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KELEŞ, F. (2019). *Duygusal Zekâ Ve Dindarlık* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KILIÇ, A. A. (2019). *Yetişkinlerin Aldıkları Din Eğitimi İle Dindarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki (İsmek Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIMTER, N. (2008). *Benlik Saygısı Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIRAC, F. (2007). *Dindarlık Eğilimi, Varoluşsal Kaygı Ve Psikolojik Sağlık* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIZILGEÇİT, M. (2011). *Yalnızlık Umutsuzluk Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KOCAGÖZ UZUN, S. (2019). *Narsisizm Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KOÇ, M. (2008). *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık İle Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KONTBAY, S. (2005). *Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KORKMAZ, S. (2019). *Siber Zorbalık Ve Mağduriyet, Problemler İnternet Kullanımı Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KORKMAZ, S. (2020). Cinsiyete Göre Dindarlık: Bir Meta-Analiz Çalışması. *Bilimname*, 2020(43), 437-460.
- KÖFTEGİL, Ö. (2018). *Yetişkin Bireylerde Ölüm Kaygısı Ve Dindarlık* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÖKCÜ, H. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Aile İçi Dini Aktiviteler Dini*
-

- Tutum Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KULU, F. (2019). *Ergenlik Döneminde Dini Başa Çıkma Ve Anlam Arayışı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURNAZ, M. (2015). *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURNAZ, S. (2019). *İçe Dönük-Dışa Dönük Kişilik Yapısı Dindarlık İlişkisi: Sdü Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜÇÜKALP, E. (2004). *Ahlaki Yargı Gelişimi Ve Dindarlık Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜÇÜKŞEN, K. (2011). *Din Motivasyonlu Ekonomik Organizasyonlarda Yaşanan Olumsuz Tecrübelerin Din Algısı Üzerindeki Etkileri: İslâmi Holding Yatırımcıları Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEHMEDOĞLU, A. U. (1999). *Dindarlarda Ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEHMEDOĞLU, A. U. (1999). *Dindarlarda Ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MİRAN, H. (2010). *Hamd Ve Şükür Kavramlarının Psikolojik Tahlili* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MUTLU, E. (2013). *İç Güdümlü Ve Dış Güdümlü Dindarlık İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NALBANT, H. (2010). *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık İle Başarı Algısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Makü Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- NELSEN, H. M., & POTVIN, R. H. (1981). Gender and Regional Differences in the Religiosity of Protestant Adolescents. *Review of Religious Research*, 22(3), 268-285.
- OMAY, Z. M. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerinin Hayat Memnuniyeti Ve Dindarlık Yönelimleri Açısından İncelenmesi (M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZBOLAT, A. (2011). *Sosyal Hareketlilik Ve Dini Hayatta Farklılaşma –Gerdibi Köylüleri Örneği–* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZEL, İ. (2011). *Sokak Çocukları Ve Din* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZEN, M. (2014). *İlkokul Öğrencilerinin Dini Ve Ahlaki Tutumlarının Oluşmasında Anne Ve Babanın Rolü (Şırnak Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZGÜVEN, E. (2017). *Kadının Çalışmasına Yönelik Tutumda Ve Sosyal Kaytarma Davranışında Dindarlık Düzeyinin Etkisi: Otel Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZKAN, O. (2016). *Öfke Kontrolü Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZKAYA, M. (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Aşiretçilik Anlayışı Ve Dini Tutum İlişkisinin İncelenmesi (Ağrı-Patnos Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, E. E. (2013). *İyimserlik Ve Dindarlık* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PEHLİVAN, Ö. (2002). *Bireyin Dini Tutum Ve Davranışlarına Etki Eden Anne Baba Davranışları Ve Diğer Çevre Faktörleri: 14—17 Yaş Grubu* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAĞIR, R. (2019). *Ergenlerde Dindarlık, Öz Denetim Ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAİN, M. (2014). *Diyanet İhtisas Kursiyerlerinin Felsefe Ve Din Bilimleri Derslerine Yönelik Tutumları İle Dini Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
-

- SANLAV, M. (2016). *Özgeciliğin Yordayıcısı Olarak Affedicilik Ve Dini Tutumlar* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SEVİNDİK, D. (2015). *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık- Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SEYHAN, B. Y. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde İnanç Tarzları, Denetim Odağı Ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SOLMAZ, A. (2017). *Toplumsallaşma Sürecinde Din Eğitiminin Medya Algılaması Ve Medya Kullanım Alışkanlıkları Üzerindeki Rolü* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SOYAK, E. (2013). *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SULLİNS, D. P. (2006). Gender and Religion: Deconstructing Universality, Constructing Complexity. *American Journal of Sociology*, 112(3), 838-880.
- ŞAHİN, E. (2019). *Orta Öğretim Öğrencilerinde Dindarlık Düzeyi Ve Okul Başarısı İlişkisi (Kayseri-Sarıoğlan Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞAKİROĞLU, M. (2011). *Positive Outcomes Among The 1999 Düzce Earthquake Survivors: Earthquake Preparedness Behavior And Posttraumatic Growth* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENGÜL, F. (2007). *Dindarlık Ve Ruh Sağlığı İlişkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENTEPE, A. (2009). *Yaşlılık Döneminde Temel Problemler Ve Dini Başa Çıkma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENTEPE, A. (2016). *Ruh Sağlığı Belirtilerinin Yordayıcısı Olarak Affetme Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞEREFİLİ, İ. (2008). *30-40 Yaşlar Arası Kişilerde İnanç-Korku İlişkisi (Sakarya Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- TAPDIK, S. (2013). *Dindarlık Algısı Çerçevesinde Kadın Yöneticiye Bakış: Ankara İlinde Bir Alan Çalışması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TARHAN, N. (2005). *Kadın Psikolojisi*. Nesil Yayınları.
- TELLİOĞLU, B. (t.y.). *İlk Yetişkinlik Döneminde Sorumluluk Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEMİZ, Y. E. (2014). *Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Duâ* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- THALHEİMER, W., & COOK, S. (2002). *How to Calculate Effect Sizes from Published Research: A Simplified Methodology*. www.uv.es/~friasnav/TEdatospublicados.xls.
- THOULESS, R. H. (1971). *An Introduction to the Psychology of Religion* (3rd ed., s.). Cambridge University Press. <http://capitadiscovery.co.uk/chi-ac/items/82542>
- TOKAT, O. (2012). *Orta Öğretim Öğrencilerinde Kaygı Ve Dindarlık İlişkisinin İncelenmesi (Denizli Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TURA, H. (2019). *Dindarlık, Affetme Ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TURAN, Ş. (2019). *Dindarlık İle Sorumluluk Ve Öz Düzenleme Arasındaki İlişki: Çukurova Üniversitesi Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TURAN, Y. (2009). *Kişilik Özellikleri Ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULUSAL, R. (2019). *Ergenlik Döneminde Narsisizm, Dindarlık Ve Sosyal Medya Tutumları İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- USLU, M. (2019). *Hastane Çalışanlarında Dindarlığın Empati Ve Özgecilik İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Konya Eğitim Araştırma Hastanesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UYAVER, A. (2010). *Obsesif-Kompulsif Bozukluk Tanısı Konmuş Hastalarda Dini Tutum Ve Davranışlar İle Hastalık Semptomları Arasındaki İlişki*
-

- [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÜZÜMCÜ, H. (2015). *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnançın Toplumsal Güvenlik Ve Olaylarla Olan İlişkinin İncelenmesi (Cumhuriyet Üniversitesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VURAL, M. E. (2016). *Yetişkinlerde Alçakgönüllülük, Dindarlık Ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAKUT, S. (2012). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık-Şiddet Eğilimi İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAKUT, S. (2016). *Öğretmenlerde Yabancılaşma, Yalnızlık Ve Dindarlık İlişkisi: Polatlı Örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YANBAY, Y. Ö. (2009). *Adana Organize Sanayi Bölgesinde Sanayileşme Ve Din İlişkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAPICI, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Karahan Kitabevi.
- YAPICI, A. (2012). Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2).
- YAVUZ, A. (2009). *18-25 Yaş Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi (Sakarya Üniversitesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAZGAN, E. Ö. (2014). *Kemoterapi Alan Kanser Hastalarında Dini İnanç Ve Maneviyatın Depresyon Düzeyi Ve Yaşam Kalitesine Etkisinin Belirlenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- YILDIRIM, E. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Ve Modernleşme Algısı: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ TÜRKER, N. (2018). *Yetişkinlerde Dindarlık Ve Psikolojik Sağlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, M. (1998). *Dini Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir*

- Araştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, M. (1998). *Dini Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, R. (2019). *Emeklilerde Başa Çıkma Ve Dindarlık İlişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ ÇITIR, Y. (2016). *Ergenlik Döneminde Dindarlık, Şükür Ve Hayat Memnuniyeti (İstanbul Pendik Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, F. (2019). *Dindarlık Ve Hoşgörü İlişkisi (Konya Merkez İlçelerinde Görev Yapan Öğretmenler Örneği)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, Sinan. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin (6. 7. Ve 8. Sınıf) Dindarlığına Ailenin Etkisi (Trabzon İl Merkezi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, Süreyya. (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyi İle Problemler İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, Z. S. (2018). *Eşler Arası Uyum Ve Dindarlık (Kahramanmaraş Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YOĞURTCU, F. (2009). *Yetişkinlerde Dindarlık Ve Ruh Sağlığı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YORULMAZ, M. (2019). *Bireysel Ve Takım Sporcularının Dindarlık İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YOZGAT, B. (2019). *Pozitif Psikoloji Kapsamında Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Diğerkâmlık İlişkisi (İnönü Üniversitesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YÜCE, F. (2009). *Gençlerde Dini Yönelim Ve Kişilik* [Yayımlanmamış Yüksek
-

Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
YÜRÜRDURMAZ, T. (2019). *Üniversite Gençliğinin Dini Hayatının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

THE EFFECT OF GENDER ON THE RELIGIOSITY: A META ANALYSIS STUDY

 Murat DOĞAN^a

 Faruk KARACA^b

Extended Abstract

Being one of the basic concepts of the psychology of religion, religiosity has been the subject of many studies from past to present. The recent increase in the number of studies on religiosity can be seen as an indication that religiosity will continue to remain popular in the future. When studies on religiosity are examined, it is seen that the relationship between the concept of religiosity and various variables is examined. One of these variables is gender. In studies examining religiosity in the context of gender, there are different findings as to whether women or men are more religious. Findings can be grouped and evaluated in three groups. In the first group, there are studies in which women are more religious than men, in the second group, men are more religious than women, and in the third group there is no gender difference. These different findings in the studies make it difficult to reach a final conclusion. Meta-analysis studies known as statistical analysis (Glass, 1976, s. 3), which are made to combine the findings from many individual studies, have an important function in such cases. Meta-analysis studies are an important method in terms of their function to combine many research results in a meaningful way and to reinterpret the results. In this context, the purpose of the research, based on graduate theses held in Turkey, is to determine how gender has an impact on religiosity and to determine whether the difference in gender is in favor of women or men by analysis. For this purpose, the database of the Higher Education Council National Thesis Center was scanned. While screening, "religiosity", "religious belief", "religious orientation", "religious motivation" and "religious attitude" and their Turkish equivalents "dindarlık", "dini inanç", "dini yönelim", "dini motivasyon" and "dini tutum" keywords were used. The last screening was

---

^a Ph.D. Students, Atatürk University, mrdogan@hotmail.com.tr

^b Prof., Recep Tayyip Erdoğan University, karacafaruk@hotmail.com

done on February 24, 2020. As a result of the searches, 1790 graduate theses containing the keywords were reached. The 1790 theses reached were examined, and 1620 theses that were limited or did not contain data suitable for meta-analysis were eliminated. It was decided to conduct a meta-analysis with 168 studies containing appropriate data. However, since there were two different data in 9 of the studies, each data was evaluated as a separate study and included in the study by coding as a and b. Thus, the number of studies to be meta-analyzed was 177. 131 of the studies are master thesis, 36 are doctorate thesis and one is specialty in medicine thesis. It was observed that the theses included in the study were prepared between 1986 and 2020. The research sample consists of 83460 people, 42494 women (50.9%), 40 966 men (49.1%).

In the study, publication bias was calculated with the help of heterogeneity test and effect size were The Comprehensive Meta-Analysis Software V.2 (Cma v2) package program. In order to determine whether there was publication bias in the study, funnel plot, Begg Mazumdar Rank Correlation (Kendal's Tau) and Egger regression analysis were used. In the funnel plot, the majority of the studies are collected in the upper sections and scattering almost symmetrically on both sides of the vertical line showing the overall effect size shows that there is no publication bias in the study. The statistical operations conducted support the funnel chart. Tau-square coefficient was determined to be 064 ($p = .208$). The fact that the p value does not make a significant difference ($p > .05$) statistically shows that there is no publication bias in this study. Another test used to test publication bias is Egger regression analysis. The lack of significance of the Egger regression analysis result ($p > .05$) (intercept = 329 $t = 485$, 2-tailed $p = .629$) is another indicator that there is no publication bias in the study.

In the heterogeneity test, the Q value was calculated as 1117,643 ($p = 0.000$). The fact that p value is less than 0.05 indicates that the study has a heterogeneous structure. The results of the I^2 statistics also support the results of the Q statistics ($I^2 = 84,253$). Having the I^2 value above 75% indicates a high level of heterogeneity.

According to the results of the analysis made according to the random effects model, the standard error of the average effect size is 0.019, the lower limit of the confidence interval of the mean effect size is 0.027, the upper limit is 0.100, and the effect size (Cohen's d) is 0.064 ($d = .064$, $p < .05$). This result can be interpreted as there is a statistically significant difference in favor of women on religiousness of gender. According to Thalheimer and Cook's

(2002) classification, this difference is insignificant.

This study, which emerged as a result of the desire to bring together the different results of many studies and to obtain a general result, and aimed to determine the effect of gender on religiosity, is important in terms of providing a holistic view of the relationship between religiosity and gender. As a result of the findings, the following suggestions can be made to researchers working in the field:

1. This study is open only to do full-text access through the National Thesis Center in Turkey and the thesis which contains statistical data has been included in. A new study can be made by obtaining quantitative data from theses, articles, presentations and other publications that have no access.
2. An opportunity for cross-cultural comparison can be provided by conducting a meta-analysis study that includes the results of research conducted in the context of the relationship between religiosity and gender worldwide.
3. This study can be repeated in the following years by adding new research results. Findings to be obtained can be compared with the results of this study and the change over time can be observed and discussed.
4. Qualitative or quantitative studies on the reasons why religiosity differentiates according to gender may provide a better understanding of the issue.

Keywords: Psychology of religion, religiosity, gender, meta-analysis.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Ethics approval:

Not applicable.

2. Author contribution:

The authors declare they have contributed equally to the article.

3. Competing interests:

The authors declare no competing interests.

